

Фундук - не лише одна з найбільш відомих горіхоплодих деревних рослин, а найпоширеніший і комерційно найвигідніший вид горіхоплодих рослин у світі. Загальновідомо, що ядра горіхів використовують у кондитерській та харчовій промисловості. Крім харчової цінності ця рослина має ряд інших корисних властивостей. Олію, шкарлупу навіть листя використовують у хімічній, фармацевтичній промисловості та косметології. Пилок сережок, які починають цвітіння у березні, є найпершим весняним живленням для бджіл.

За підрахунками провідного фахівця з селекції фундука Ф. А. Павленка для забезпечення потреб України необхідно щорічно близько 50 тис. т горіхів фундука. Заврожайності 12 ц/га для цього потрібно 40 тис. га плантацій.

Історія вирощування фундука сягає корінням у глибину віків, але в Україні його культивують досить недавно. Незважаючи на те, що природні умови України є досить ризикованими для вирощування фундука, саме тут ще з 30-х років минулого століття ведеться активна робота з його селекції. На відміну від країн Середземномор'я, де селекція фундука традиційно була спрямована на отримання урожайних форм з високоякісними плодами, в Україні був застосований комплексний підхід, який крім вказаних цільових ознак включав також морозо- і посухостійкість. Планові наукові роботи із селекції фундука в Україні було розпочато під керівництвом проф. С. С. П'ятницького в УкрНДІЛГА, який є провідною установою в цій галузі. Перші роботи з гібридизації представників роду *Corylus* були проведені Ф. А. Павленком у 1938 р. на території Весело-Боківської селекційно-дендрологічної дослідної станції. Метою

селекційних робіт було отримання рослин, які б крім високої врожайності та якості плодів могли б виконувати захисні функції в степовому лісорозведенні. Пізніше, у 50-х роки, роботи було розширено за рахунок залучення до селекційного процесу репродуктивного матеріалу із Азербайджану та Краснодарського краю. У дослідженнях із селекції фундука та створенні плантацій у 50-70 роки також брали участь П. П. Бадалов, С. Н. Пчеліна, Н. І. Недик, О. А. Зеленько, В. Є. Слюсарчук, Ю. В. Новак та ін. Внаслідок проведених схрещувань, акліматизації та відборів було отримано цінні гібриди, найкращі з яких за результатами випробувань отримали статус сорту та були відзначені на міжнародних виставках. У результаті з 37 кандидатів у сорти 12 було включено до Державного реєстру сортів рослин України: "Болградська новинка", "Боровський", "Дар Павленка", "Клиновидний", "Корончатий", "Лозівський шаровидний", "Пірожок", "Ракетний", "Сріблястий", "Степовий-83", "Шедевр" і "Шоколадний"*. Нині 8 з них відновлено в Державному реєстрі сортів. У 70-90 роки роботи з гібридизації та відбору кращих форм здійснювали В. Є. Слюсарчук, а у 90-ті й пізніше - С. А. Лось і О. В. Колчанова. Отримано зимостійкі урожайні форми з якісними плодами, зокрема шляхом залучення до гібридизації кращих сортів Ф. А. Павленка та ліщини різнолистої. У колекціях УкрНДІЛГА нараховується понад 50 сортів і 50 форм, які за попередніми даними є перспективними для впровадження.

Перспективи розвитку селекції фундука передбачають насамперед подальше дослідження отриманих форм і сортів, зокрема їхнє всебічне оцінювання, детальне вивчення морфологічних та адаптивних особливостей, репродуктивної біології сортів. Важливим кроком у розвитку горіхівництва в Україні може стати проведення генетичної ідентифікації сортів. Не втрачає актуальності й продовження гібридизаційних робіт з метою отримання гібридів наступних поколінь, більш пристосованих до кліматичних умов України. Ширшому впровадженню кращих сортів має сприяти вдосконалення технологічних прийомів їхнього розмноження, зокрема в умовах *in vitro*.

Представляємо короткий опис сортів фундука селекції УкрНДІЛГА, (автор - к. с.-г. н. Ф. А. Павленко). Сорти, відновлено у 2018 р. у Державному реєстрі

Болградська новинка

Болградська новинка*

Кущ середньорослий з розлогою кроною. Високозимостійкий сорт середнього терміну дозрівання. Плоди середньої величини (1,4 г), округлі, ребристі, з невеликим загостренням до вершини (2,2 x 2,1 x 1,9 см). Шкаралупа середньої товщини, тверда, коричнева, з легка смугаста. Ядро щільне, на зламі кремове. Урожайність - до 9 кг з куща.

Боровський

Кущ високорослий заввишки 4,5 м, діаметр крони - до 5 м. Горіхи по 1-4 штуки в суплідді, довгасто-конічні сплюснуті, масою 2,0 г (2,1 x 1,5 x 1,3 см). Обгортка дорівнює або трохи довше горіха, здебільшого цільна, опушена, зубчаста. Вихід ядра - 48,2 %, жирність - 69,3 %, вміст білка - 16 %. Урожайність - 7 кг з куща.

Дар Павленка

Дар Павленка

Вважається одним з найкращих серед сортів української селекції. Кущ високорослий (до 4,5 м), гілки прямостоячі. Супліддя з 3-6 горіхів. Горіхи великі (2,5 г), видовжено-циліндричні, із загостреною верхівкою. Шкаралупа насиченого коричневого кольору, блискуча, біля основи слабо опушена, тонка. Вміст ядра - 49 %, вміст олії - 67 %. Дозрівають наприкінці серпня - на початку вересня, мають високі смакові якості. Вирізняється високою врожайністю (10 кг з куща).

Лозівський шаровидний

Кущ середньорослий заввишки 3,5 м і з діаметром крони 4,5 м. Горіхи округлої форми масою 2,2 г (2,0 x 1,8 x 1,6 см). Вихід ядра - 50,5 %, олії - 65,6%. Обгортка практично дорівнює висоті горіха, цільна або розсічена з одного боку до основи. Урожайність - 8 кг з куща.

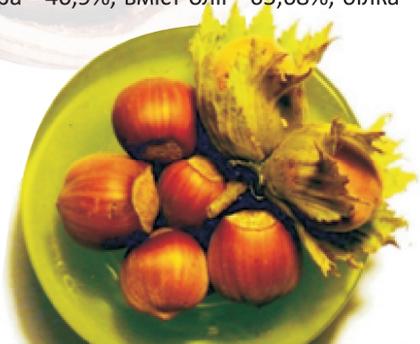
Серебристий Сильнорослий округлої форми кущ 3,6 м за висотою і 4 м за діаметром. Обгортка цільна, в 2 рази довше горіха, густо опушена залозистими волосками, липка. Горіхи округло-довгасті, сріблясто-опушені слабо ребристі (2,1 x 1,6 x 1,7 см). Вихід ядра - 46,7%, вміст олії в ядрі - 65,84%, білка - 17,86%. Урожайність - 8 кг з куща.

Пірожок

Кущ сильнорослий, розлогий сягає 4 м висоти і 4 м в діаметрі крони. Горіхи великі, масою 2,1 г, округлі (2,1 x 1,7 x 1,8 см). Вихід ядра - 46,9%, вміст олії - 65,68%, білка - 14,81%. Обгортка дорівнює горіху або трохи довша за нього, вільно охоплює горіх зі слабким напливом біля основи і по краю з рідкими зубцями. Урожайність - 7 кг з куща.

Степовий-83

Кущ розлогий. Сорт пізнього строку дозрівання. Горіхи видовжені, до основи трохи звужуються, блискучі, із сирим опушенням у верхній частині і великою, майже круглою основою (2,0 x 1,3 x 1,2 см). Шкаралупа коричнева, з добре помітними темнішими поздовжніми смугами, середньої

Лозівський шаровидний

товщини. Маса горіха - 1,7 г. Вихід ядра -47%.
Вирізняється високими смаковими властивостями,
містить 62,1% олії.

Шедвр

Кущ висотою 4 м, діаметр крони до 4 м. Плоди по 1-2-5, обгортка железисто-опушена, в 2 рази довше горіха, зубчаста. Горіх великий масою 2,6 г (2 x 1,9 x 1,7 см). Вихід ядра - 46,1 %, жирність - 65,7 %, вміст білка - 17,4 %, вуглеводів - 5,01 %. Урожайність - 9 кг з куща.

Пірожок

Перспективні сорти:

Доходний

Кущ сильнорослий. Гріхи по 1-2, округлої форми (1,8 x 1,7 x 1,6 см). Середня маса горіха - 2,3 г. Вихід ядра - 45,6%, жирів - 67,9%. Товщина шарлупи - 1,3 мм (товстошкарлупий). Урожайність - 8 кг з куща.

Велетень

Кущ сильнорослий, вузькокронний до 5 м заввишки до 4 м діаметром. Горіхи великі видовжені по 1-4 в суплідді масою 2,5 г (2,8 x 1,8 x 1,7 см). Вихід ядра - 47,2 %, вміст олії - 62,4 %, білка - 17 %. Врожайність - 7 кг з куща. Дозрівання плодів більш пізніє, ніж в інших сортів. Добрий запилювач. Менше, ніж інші сорти, пошкоджується довгоносіком

Лозівський урожайний.

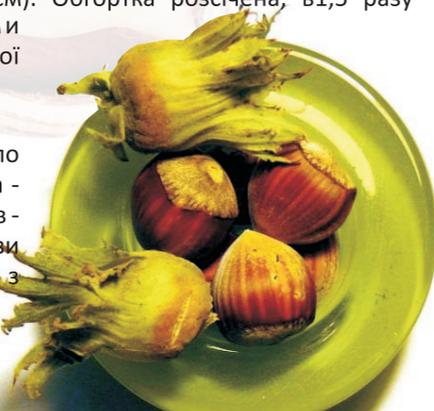
Кущ сильнорослий, розлогий заввишки до 4 м, діаметр крони 5-6 м. Плоди по 2-6 (іноді - 8-12). Маса горіха - 2,7 г Горіхи видовжено-яйцеподібні, злегка ребристі (2,1 x 1,6 x 1,2 см). Обгортка розсічена, дорівнює горіху або довша, відкрита, з рідкими зубцями. Вихід ядра - 49 %, жирність - 65,8 %, вміст білка - 16,7 %. Урожайність - 9 кг з куща.

Святковий

Кущ розлогий. Плоди по 2-3. Маса горіха - 3,0 г. Горіхи майже округлі, злегка видовжені, загострені у верхній частині (2,2 x 2,1 x 1,9 см). Обгортка розсічена, в 1,5 рази довша горіха, напіввідкрита, з густими мережевими зубцями, надає рослині високої декоративності. Середньо-врожайний сорт.

Шедвр

Кущ заввишки 4 м, діаметр крони - до 4 м. Плоди по 1-2-5, масою 2,6 г (2,0 x 1,9 x 1,7 см). Вихід ядра - 46,1 %, вміст олії - 65,7 %, білка - 17,4 %, вуглеводів - 5,01 %. Обгортка железисто-опушена, в 2 рази довше горіха, зубчаста. Урожайність - 9-10 кг з куща.

Святковий

* Назви сортів наведено згідно з Державним реєстром сортів рослин України. У зв'язку з тим, що сорти було зареєстровано в часи СРСР російською мовою, а зміна назви не допускається, нині назви сортів записані в транслітерації російської.

Корисна інформація:

В УкрНДІЛГА у 1985 році були розроблені "Рекомендації по створенню промислових плантацій орехоплодних порід на Україні" за авторством П. П. Бадалова, Ф. А. Павленка, В. Є. Слюсарчука, А. И. Торби і Ю. В. Новака. Рекомендації включають питання підбору площі, сортів, створення плантацій та догляду за ними. Колекції сортів фундука селекції УкрНДІЛГА розташовані на території ДП "Харківська ЛНДС та ДСДЛЦ "Веселі Боковеньки"

Послуги

онадання права на комерційне поширення сортів фундука, власником яких є УкрНДІЛГА на основі укладання ліцензійних угод;
онадання науково-консультаційних послуг щодо підбору сортів, створення та догляду за плантаціями фундука.

Контакти:

Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації
ім. Г.М. Висоцького,
вул. Пушкінська, 86, м. Харків, 61024, Україна.

Сайт: <http://uriffm.org.ua/>

Тел., Факс. : (057) 704-10-02,

E-mail: uriffm@uriffm.org.ua

Лабораторія селекції УкрНДІЛГА - Лось С. А.,
завідувач лабораторії, к.с.-г.н.

Тел.: (057) 707-80-77,

E-mail: svitlana_los@ukr.net.

СОРТИ ФУНДУКА СЕЛЕКЦІЇ УкрНДІЛГА

